

AHMET HAMDİ BAŞAR'IN GÖRÜŞLERİ

VARLIK VERGİSİ VE TÜRKLÜŞME HAKKINDA

RIFAT N. BALI

Başar diğer DP'li siyasetçiler gibi pragmatik bir siyasetçi miydi, yoksa gerçekten Varlık Vergisi Kanunu'nun keyfi ve ayrımcı uygulamasına karşı durmaya çalışmış, ancak siyaseti uygulayan kadroyu etkileyememiş bir siyasetçi miydi, bunu kati bir şekilde bilmek mümkün değil. Dolayısıyla bu konuda aksini ispatlayan yeni bilgi ve belgelere ulaşıncaya kadar hukukta geçerli olan "in dubio pro reo," yani "şüpheden maznun müsteğit olur" ilkesi uyarınca, samimi olduğunu kabul etmek gerekecek.

Bu makalede DP'yi iktidara getiren 14 Mayıs 1950 seçimlerinden sonra cereyan eden, tek parti dönemindeki "azınlıklar-cumhuriyet seçkinleri ilişkileri"ni anlama açısından öneme haiz olan ve Ahmet Hamdi Başar'ın zaman içinde değişen fikirlerini konu eden kısa ömürlü bir tartışma ele alınacaktır. Bu tartışmanın

özellığı, iktisat tarihi konusundaki değerli araştırmaları ve yayınlarıyla temayüz eden Yrd. Doç. Dr. Murat Koraltürk'ün yayına hazırladığı ve 2007 yılının kasım ayında İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından yayınlanan iki ciltlik *Ahmet Hamdi Başar'ın Hatıraları* kitabında yer almaması.¹ Başar hatıralarında, DP'yi iktidara

getiren tarihi 14 Mayıs 1950 seçiminden sonra hükümet programı müzakereleri sırasında DP grup sözcüsü olarak mecliste yaptığı konuşmaya yer vermesine rağmen, bu konuşması sırasında Varlık Vergisi konusunda sarf ettiği sözlerinin yarattığı ve bu makalenin konusu olan tartışmalardan söz etmemiştir.²



Ahmet Hamdi, *Barış Dünyası*'nı incelerken.

VARLIK VERGİSİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ - 31 MAYIS 1950 TARİHLİ MECLİS KONUŞMASI

14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP'nin İstanbul milletvekilleri adayları arasında bulunan Ahmet Hamdi Başar DP'nin seçim zaferinden sonra milletvekili seçilecekti. Başbakan Adnan Menderes'in 24 Mayıs günü hükümet programını okunmasının ardından önce muhalefet, 31 Mayıs günü ise DP görüşlerini dile getirecekti.³ DP grubu adına söz alan Ahmet Hamdi Başar konuşmasında Varlık Vergisi konusuna değinecek ve şunları söyleyecekti:⁴

"Müsadenede vergi bahsî geçtiği için söyleyeyim: bir vakitler Varlık Vergisi diye bir salma vergi konmuş, burada bütün Türk Milletinin asil duyguları ve istekleri hilâfına iktidarı Türk vatandaşlar arasında hainane bir tefrik yaparak bunlardan bir kısmını iktisaden ezmek maksadı gütmüştü. Neticenin ne olduğunu hepimiz biliriz bu zalim vergi yüzünden memleketimizin malî itibarı muazzam bir sarsıntıya uğradı ve milletimizin yüzü kızardı. Ben kapıkulu iktidarını kendi serbest ve hür iradesiyle deviren Türk Milletinin samimî duygularına tercüman olarak ilk Demokrat Hükümet programında bu emsalsiz derecede adaletsiz vergi karşısındaki nefretimizi ifade etmek ve artık

Türkiye Devletinde hiçbir suretle ve hiçbir zaman Varlık Vergisi gibi ilk çağ salma vergilerinin yer bulamayacağını milletimize ve bütün dünyaya açıkça ilân edilmiş görmek isterdim."

Hamdi Başar'ın konuşması basında yer aldıktan sonra CHP'nin resmi



yayın organı olan *Ulus* gazetesi, Başar'ın 1941 yılında yayınladığı *Değişen Dünya* kitabındaki görüşlerine atıfta bulunarak o tarihte devletçiliği savunan Başar'ın şimdi liberal bir iktisat programını savunmasını tenakuz olarak değerlendirip kendisini tenkit edecekti.⁵ Ahmet Hamdi Başar, *Ulus* gazetesine göndereceği ve gazetede yayınlanacak olan bir mektupla bu tenkide cevap verecekti.⁶ Bu tartışmanın başlamasından

birkaç gün sonra bu sefer Başar'ın meclis konuşması sırasında Varlık Vergisi konusunda sarf ettiği sözleri yeni bir tartışmayı tetikleyecekti. TBMM'nin ilk stenografi hocası olan Avram Benaroya,⁷ Başar'ın meclis kürsüsünde yaptığı konuşmasında Varlık Vergisi ile sarf ettiği sözleri Fransızcaya çevirerek, sahibi ve baş-



Murat Koraltürk'ün hazırladığı Ahmet Hamdi Başar'ın Hatıraları'ndan oluşan kitabın birinci ve ikinci ciltlerinin kapakları.

yazarı olduğu ve İstanbullu Musevilere hitaben Fransızca yayınladığı *L'Etoile du Levant* gazetesinde yayınlayacaktı.⁸

Başar'ın Varlık Vergisi ile ilgili sözlerine iki değişik kişiden tepki gelecekti. Bunlardan biri *Ulus* gazetesine bir mektup yollayan CHP'li bir okur,⁹ diğeri ise *L'Etoile du Levant* gazetesine mektup yollayan İstanbullu Yahudi avukat Mahir Ruso¹⁰ idi.

Ulus gazetesinde yayınlanan okur mektubu

Sayın Hamdi bey Meclisteki konuşmasında Cumhuriyetin evvelki devirlerini insafsızca kötöleme gayretini gösterirken devletin harp içinde maruz kaldığı ağır tehlikeler karşısında emniyet ve istiklâlimizi korumak için millete fevkalâdeden müracaata mecbur olduğu bir vergiyi ele aldı ve; 'bu vergi bir yığın vatanş zümresini imhaya mâtuf bir maksat ve gayretle kondu' diye beyanatta bulundu.

Vatan ve millet emniyetinin bahis mevzuu olduğu İkinci Dünya Harbi içinde malî sahada olağanüstü tedbirler almış tek memleket Türkiye'miz değildir.

Bir verginin sistemi doğru veya yanlış olabilir; tatbikatında aksaklıklar olmuş bulunabilir. Bunu, bir vatanş zümresini

imhaya mâtuf bir vergi ihdası, diye Anayasamızda en ilmi ve medeni şeklini bulmuş millet tarifinin 30 yıldır hükmü içinde aynı şerefle yaşayan insanlara mâtuf göstermesi ve Meclis kürsüsünden millî vahdeti bozucu bir ruh haletine tercüman olması çok hazindir.

Mecliste böyle konuşan Hamdi Başar'ın 1942 yılında neşrettiği *Bir Medeniyetin Sonu* adlı kitabının 245 inci sayfasındaki fikirleriyle Mecliste söyledikleri arasında ne derece derin bir tezat olduğunu efkârı umumiyyeye göstermek için o satırları okumak kâfidir. Kitabında bu zat şöyle demektedir:

"Artık gayri Müslimler laik bir Türkiye'de her türlü yeni kıymet bütünlüklerine candan ve gönülden katılmış, karışmış

olarak yaşamak, yahut bu câmiadan ayrılmak gibi iki şıktan birini seçmeğe tarih karşısında zorlanmışlardır.

Yâni bundan sonra idarei maslahat olmayacaktır ve olmamalıdır. 500 yıldanberi aramızda beş kelime Türkçe öğrenmemiş bir mösyö bilmem nenin hâlâ benimle Türkçe yerine Fransızca konuşması, yahut kırık dökük bir Türkçe konuşmakta ısrar etmesi karşısında benim için tutacak iki yol vardır:

1) Ya bu adamların hepsini kapı dışarı etmek,

2) Yahut bunlara ait kıymet ayrılıklarını yaşatacak her şeyi ortadan zorla kaldırmak. Ne mektep, ne kilise, ne mezarlık, ne cemiyet, ne kulüp, ne gazete... Hiçbir şeye izin vermemek!

Beş kelime Türkçe öğrenmemiş bir mösyö bilmem nenin hâlâ benimle Türkçe yerine Fransızca konuşması (...)
için tutacak iki yol vardır: Ya bu adamların hepsini kapı dışarı etmek, yahut bunlara ait kıymet ayrılıklarını yaşatacak her şeyi ortadan zorla kaldırmak.

AVUKAT MAHİR RUSO'NUN MEKTUBU

Muhterem Bay Benaroya,
16 Haziran 1950 tarihli *L'Étoile du Levant* gazetesinde milletvekili Ahmet Hamdi Başar'ın TBMM'de ve zatialinize yaptığı beyanatları okudum. Size samimi olarak söylemek isterim ki saygıdeğer Hamdi Başar'ın bu beyanatta bulunduğu inanmıyorum. Gözlerimin önünde aynı Hamdi Başar'ın imzasını taşıyan ve "Musanın Adaleti (Varlık Vergisi münasebetiyle)" başlıklı makalesinin yayımlandığı 8 Aralık 1942 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi var. Bu makalede Hamdi Başar, Musa Peygamber'in ilân ettiği adalet ilkelerinden söz etmekte ancak 'Yahudiler bu ilkeleri uygulamadılar. Toprağın sürekli paylaşılması için toprakları bile terk ettiler. Yahudiler Musa'nın vaz ettiği adalet ilkelerini sadece kendi cemaatlerine ait fakirlere ve hastalara tatbik ettiler. Tanrı'nın emirlerine kendi istekleriyle itaat etmeyen Yahudiler evlerini, yurtlarını ve hatta canlarını kaybederek bu emirlere itaat etme zorunda kalacaklardı' diye yazmakta.

Size bütün makaleyi tercüme etmek istemiyorum. Bu edebiyatı biliyoruz. Size sadece makalenin son satırlarını tercüme ediyorum: Bize gelince varlık vergisi kanun ile, cemiyet dinimizin emrettiği içtimai adaleti, dinlerin ve ilmin kabul ettiği büyük adaleti bize yakışır bir kanun çerçevesi içinde tatbik etmek kararını almış bulunuyoruz. 'Varlık vergisi hiçbir itiraz hakkı tanımıyor; herkesten müsavi şekilde alınmıyor; hemen tahsil emrediyor; böyle gayri adilâne vergi olur mu' diyenlere dine ve ilme inanan bir adam sıfatıyla söylüyorum: dünya yüzünde ve bütün tarih boyunca bundan daha adilâne hiçbir vergi olmamıştır; Musa peygamberin emrettiği, fakat kavmine tatbik ettiremediği içtimai adaleti biz varlık vergimizle temin etmiş oluyoruz. Dünyanın ve milletimizin selâmeti için çalışıyoruz; Musanın adaletini yerine getirmeğe uğraşıyoruz.

bir Türkçe ile konuşmakta ısrar edenler bugün de aynı halledirler! O halde sayın Demokrat Milletvekilindeki bu değişimin, bu yeni muhabbet kaynaşmasının sebebi nedir? Azınlıkların İstanbul'da rey sahibi olmaları¹⁶ mı acaba?"

Ulus gazetesi, yayınladığı bu mektuba şu yorumu ekleyecekti:

Okuyucumuzun mektubu burada sona ermektedir. Sayın Hamdi Başar'ın dünkü ve bugünkü sözleri ve fikirleri arasında göze çarpan tezat açıkça surette görüldüğü için buna ilâve edecek bir sözümüz yoktur. Takdiri umumi efkâra bırakmaktayız.

Yalnız bu münasebetle biz de iki cümle ile fikrimizi belirtmek isteriz: Anayasamız, Türkiye'de millet câmasında dahil bütün vatandaşlar için eşit hak ve eşit muamele esasını başlıca prensip olarak ortaya koymuştur. Halk Partisi Hükümetleri Anayasanın bu ana hükmüne sonuna kadar saygı duymuşlardır. Bu itibarla Hamdi Başar'ın bunlardan nezedilmesini teklif ettiği haklar, "mektepe, kilise, mezarlık, cemiyet, kulüp ve gazete", Halk Partisi iktidarının devamı müddetince hak olarak tanınmakta devam etmiştir. Yâni, Hamdi Başar'ın parti menfaati veya şahsi menfaat icabı bugün vâsıl olduğu ileri fikir, Halk Partisi iktidarının pek uzun yıllar samimiyetle müdafaa ettiği ve Hamdi Başar'ın inkâr ettiği bütün hakları en geniş ölçüde tanımak suretiyle ispat ettiği fikirdir.



L'Étoile du Levant gazetesinin 16 Haziran 1950 tarihli, Mahir Ruso'nun mektubunun ve fotoğrafının bulunduğu sayfası.

Dil, anane, kültür ve menfaat birliği içinde yepyeni bir reel millet tipine kayıtsız şartsız katılmak..."
İşte sayın Hamdi Başar'ın bugünkü ve dünkü fikirleri... Açıkça görüyoruz ki bugün azınlık vatandaşlarının Meclis kürsüsünde dâva vekilliğini yapar gibi görünen sayın Milletvekili daha dün onları en tabii vatandaşlık haklarından bile mahrum etmeyi teklif etmekte idi. 1942 ile 1950 yılları arasında gayri Müslim vatandaşlarda hiçbir değişiklik olmamıştır. O tarihte Türkçe konuşmayanlar bu gün de konuşuyorlar; o tarihte kırık dökük

Avram Benaroya, mektubun altına eklediği açıklamada avukat Mahir Ruso'nun Ahmed Hamdi Başar'ın bu beyanatta bulunduğu inanmamasını şaşkınlıkla karşıladığını belirtecek, kanıt olarak Başar'ın konuşmasının Türkçe metnini yayınlayacak ve Mahir Ruso'nun mektubunu gazetede yayınlamadan önce Ahmed Hamdi Başar'a gösterip kanaatini sorduğunu, Başar'ın da "Mektubu yayınlatabilirsiniz, cevap vereceğim," dediğini ilave edecekti.

Mahir Ruso'nun mektubunun yayın-

landığı aynı tarihte *L'Étoile du Levant* gazetesinde, L.L. rumuzlu yazar Ahmed Hamdi Başar'ın "Musa'nın Adaleti" başlıklı makalesinde özetle, "(1) Yahudiler bu dünyanın diğer insanlarından daha becerikli ve akıllıdır, (2) Servet biriktirmekteler ve yalnızca cemaatlerinin mensuplarına yardımda bulunurlar, (3) Daha güçlü olan diğer unsurların nefretine maruz kalırlar ve bu unsurlar sık sık onların canını alır." görüşlerini dile getirdiğini ve bu görüşlerin "Yahudilerin düşmanları tarafından kullanılan bir lisan olduğunu kabul etmek

gerektiğini" belirtecek ve yazısını şöyle sona erdirecekti:

"Yahudilerin gerçek dostları, onları bütün günah ve sevaplarıyla diğer insanlar gibi birer insan olarak kabul ederler. Onlara ne herhangi bir meziyet, ne de bir kusur atfederler. Bu şekilde davranılarak hoşgörülü ve adil olunabilir. Eğitimli Yahudiler ve bütün iyi Yahudiler hiçbir şekilde diğer vatandaşlardan kendilerini ayırd etmek istemezler. Kimilerinin kendilerine atfetmek istedikleri meziyet ve kusurları reddederler."¹¹

Ahmed Hamdi Başar'ın Mahir Ruso'ya cevabı

Mahir Ruso'nun L'Étoile du Levant'da yayınlanan mektubuna Başar aynı gazetede şu cevabı verecekti:¹⁷

Azizim Bay Benaroya, TBMM'deki konuşmamın akabinde avukat Mahir Ruso'nun size gönderdiği mektubu okudum. Mahir Ruso 8 Aralık 1942 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan ve Varlık Vergisi'nin adil bir vergi olduğunu belirttiğim makalemle TBMM Kürsüsü'ndeki tenkitlerim arasında tenakuz bulmakta.

Varlık Vergisi Kanunu 12 Kasım 1942 tarihinde kabul edildi. Dolayısıyla makalemi bu kanunun yayınlanmasından yirmi gün kadar sonra ki ve de tatbik edilmesinden önceki bir tarihte yazdım. O tarihte Başvekil Saraçoğlu'nun TBMM'deki beyanatlarından bu kanunun içtimai adalet sağlayacağı ve de hükümetin harp şartları sebebiyle ortaya çıkmış servetler üzerinde adil ve makul bir vergi alacağı anlaşılmaktaydı. Bir yandan fakirleşmiş halkın büyük bir kısmı ağır vergiler altında iki büküm halde iken, diğer yandan hükümet harp sebebiyle büyük bir mali sıkıntı içinde cebelleşirken, bu vaziyetten faydalanan kişilerin mevcut kanunlara sığınarak vergi mükellefiyetlerinden kaçınmaları içtimai adalet mefhumu ile bağdaşmamaktaydı. Dolayısıyla hükümetin, vatandaşlar arasında hiçbir şekilde ayrımcılık yapmadan bu kanunu adil bir temel üzerinde tatbik etmek üzere gerekli tedbirleri aldığını sanmıştım. Yukarıda sözünü ettiğim makalemi bu fikirle kaleme almıştım.

Ancak büyük ölçüde yanıldım...

Birkaç hafta sonra tahakkuk edilen vergilerin listeleri yayınlandığında birçok başka kişi gibi derin ve korkunç bir hayal kırıklığı yaşadım. Bu listeler gayri Müslim vatandaşlarımızın büyük bir kısmına ve hükümet tarafından kem gözle bakılan bazı Müslümanlara hiçbir hayat hakkı bırakmayacak şekilde hazırlanmıştı. Böylesi bir tatbikatı Devlet ve millet için çok tehlikeli ve çok küçültücü bulmaktaydım.

İstanbul'da listeler asılır asılmaz Ankara'ya gittim. Tanıdığım mebuslara ve hatta bir akşam Ankara Palas'ın pavyonunda Britanya Sefiri ile birlikte iken rastladığım Başvekil Saraçoğlu'na hâdisenin vehametini anlattım. Başvekil gayri Müslim vatandaşlara tahakkuk ettirilen vergilerin çok fazla olduğunu ve aralarından birçoğunun bu vergileri ödeyemeyeceklerini söyledim. Verilen cevap şu oldu:

"Vergiye ödememekte inat edenlerden meydana gelecek ilk kafilere Aşkale'ye gönderilmek üzere Haydarpaşa'ya sevk edileceği zaman, hatta daha kafilere mensupları trene binmeden önce, bütün tahsilatlar yapılacaktır. Bana inanabilirsiniz. Vergilendirdiğimiz şahıslar servet sahibidirler ve vergiyi ödedikleri zaman hiçbir şekilde mahvolmayacaklardır."

Kanaatimin böyle olmadığını, vergi tahakkuklarının yapılması esnasında din unsuru ve siyasi kanaatler esas alınarak yapılan ayrımcılığın ciddi zararlara yol açacağını belirterek yanından ayrıldım. Değerli dostum,

Bu hâdisenin 1943 yılının başında cereyan ettiğini dikkate alırsanız bu nevi itirazlarda bulunan bir şahsın başına gelebilecekleri kolaylıkla tasavvur edebilirsiniz.

Ancak bu ihtimali dikkate almadım ve imkânlarım dahilinde vergiye karşı koymaya devam ettim. Gayri Müslim arkadaşlarımla ve yabancılarla olan görüşmelerimde onların Varlık Vergisi hakkındaki tenkitlerine iştirak ediyordum. Faydalı olacağını düşündüğünüz takdirde bu arkadaşlarım arasından bazı tanınmış isimleri şahit olarak gösterebilirim. Tavrim sebebiyle hükümet bana dolaylı misillemelerde bulundu. Daha sonraki hayatımı yakından tanıdığım olanlar bunu bilirler. Dahası 1943 senesinden sonra herhangi bir mevzuda hükümetin ve CHP'nin hoşuna gidecek tarzda bir tek satır yazmadım. Bütün yazılarım

yüzde yüz muhalif yazıydı. Yayınlarımı takip etmiş gözüken saygıdeğer avukat Ruso'nun da buna mutabık olacağına inanmak istiyorum.

8 Aralık 1942 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan "Musanın Adaleti" başlıklı makalemde bazı tarihi hâdiseleri hatırlatmakta, büyük dinler, özellikle Müslümanlık ve Yahudilik, tarafından ortaya koyulmuş ilkeleri anlatmaktaydım. Bunu da parasız, pulsuz halk kitlelerinin az sayıda kişilerde toplanan servetlere karşı duyabilecekleri nefret ve hasleti bastırmak için yapmıştım. Bu yazı münhasıran bir içtimai adalet fikrini müdafaa etmekte ve dolayısıyla hiçbir şekilde Musevi vatandaşlarımıza karşı ayrımcı bir tatbikatın yapılmasını telkin etmemekteydi. Dahası genel vasfılı yazılarımda hiçbir devirde, ister Musevi, isterse şu veya bu ırka mensup olsunlar, insanlar arasında hiçbir fark gözetmedim. Tam aksine hakiki bir cemiyette insanlar arasında her bakımdan eşitliğin mevcut olması gerektiğini müdafaa eden yazılar yazdım. Mamafih bir ulus içinde hisleri, dili ve menfaatleri açısından kültür âleminden ayrı duran bir ekalliyet mevcut ise, böylesine bir vaziyet hem ekseriyet, hem de ekalliyet için büyük bir tehlike teşkil eder. Böylesine bir durumda her iki taraf için yapılması gereken ya tek bir millet içinde erimek veya ayrılığı resmen kabul edip ekalliyete ecnebi muamelesi yapmaktır.

1942 senesinden önce neşrettiğim bir kitabımda bu tezi müdafaa ettim.¹⁸

Bugün aynı fikirlere sahibim.

Saygıdeğer okurunuz avukat Ruso'ya ve de aynı vesileyle bütün okurlarınıza 14 Mayıs seçim zaferinden sonra Varlık Vergisi mevzuunda ve diğer hususlarda görüşlerimde hiçbir değişiklik olmadığını belirtebilirsiniz. Her halükârda izahat verme fırsatını yaratmış olan saygıdeğer avukat Ruso'ya teşekkür ederim.

Ahmed Hamdi Başar
İstanbul milletvekili

Türkleşme konusundaki görüşleri

Başar 1941 yılının eylül ayında yazmayı bitirdiği, ancak kâğıt yokluğu nedeniyle 1942 yılının ocak ayında yayınladığı¹⁹ ve L'Étoile du Levant gazetesindeki yazısında ismini zikretmeden atıfta bulunduğu Bir Medeniyetin Sonu kitabında gayrimüslim azınlıkların Türkleşmeleri ve Türk milletiyle bütünleşmeleri konusuna geniş bir şekilde değinecekti.²⁰

Yeni reel Türk millet tipi, Türkiye'nin kudretli, dünya ölçüsünde ahenk unsuru halinde inkişaf etmiş, yeni medeniyet

safhasında rol alması nisbetinde geniş, aksi takdirde dar milletçiliğe doğru gider. İlerleme ve refah halinde millet camiasına eklenenler ve halkayı büyütme yarıyanlar, aksi halde küçülerek milletten uzaklaşanlar bulunur.²¹ Bugünkü reel Türk millet tipi ise milli hudut içinde kıymetler bütünlüğüne doğru giden, kendi anlamında geniş, lâdini - lâyük bir milliyetçiliktir. Fakat milliyetçiliğimizin lâdini olması realiteye uymıyacağı için nazariyede kalmıya mahkûmdur. Çünkü her sosyal müesseseye gibi milliyetçilik de

kökü tarihte olup bugünkü cemiyet içinde yerini alması çalışan bir müessesedir. Bugünkü milliyetçiliğimizin dünkü Osmanlı cemiyetindeki reel millet tipi üzerine kurulmak lâzımdır. Hiçbir suretle baştan başa yeni bir millet yaratmak imkânı yoktur. Nasıl en kudretli bir diktatör dokuz ayda doğacak çocuğu üç günde meydana getiremezse, hiçbir kuvvet de yaşayan reel millet tipini büsbütün ihmal eden, yepyeni bir tip halkedemez. Yeni millet tipleri yeni tarih durgunluklarının, medeniyetlerin eseri olup hepsi uzunca bir zamana muhtaç oluşlar halindedir. Bir insan cemiyet içinde, herhangi tarihi bir tesadüfle veya zaruretle elde ettiği



30 Haziran 1950 tarihli L'Étoile du Levant gazetesinde Ahmed Hamdi'nin fotoğrafı ve Ruso'ya yazdığı cevabı.

büyük bir iktidara güvenerek bir takım kıymet bütünlüklerini değiştirmeye, bozmaya, yerlerine yenisini koymaya çalışabilir. Şayet bu değiştirici adam, bütün yaptıklarını -bir sistem halinde, önce millet ve dünya ölçüsünde kafasında yaşatan- bir büyük iman ve bilgi kaynağına bağlayamamış, tek tek hadiselerle, şekle ait gösterilerle meşgul olmuş ise, o zaman yaptıkları millet hayatında felâketle neticelenebilir. Milleti bir takım kıymet bütünlüklerinden sıyrarak yerlerine yenilerini koymayarak büsbütün sarsabilir. Onun için yeni millet reel tipleri eskilerin üzerine kurulu, yalnız burada devrin tarih hareketliliği içinde, yani sükûn veya buhran devirlerinde yaşandığına nazaran ve her devre ait karakterlere uyarak yeni bir takım kıymet değişimleri, eklemeleri olur. Onun gibi yeni reel millet tipi de eski millet tipinin dini olmasından dolayı, ifadelere ve arzulara rağmen, ladinî olamamış; Türk ırkından olmayan Müslüman milletler aramıza Türk olarak girebildikleri halde, gayri Müslimler yeni tip dışında bırakılmıştır. Gayri Müslimlerin bu tip dışında bırakılması tamamen doğru, realiteye uygun bir iştir. Asıl onlara Türk demek suretiyle yapılacak bir zor, hatadır. Fakat Türk inkilâbı, yeni ve geniş bir millet anlamı doğurmak istediği için, gayri Müslim olanlara yeni reel Türk millet

Ahmet Hamdi Başar'ın gayrimüslimlerin Türkleşmeleri konusunu ele alan bu metin tek parti döneminin Kemalist seçkinlerde rastlanan hâkim hissiyatı anlatması açısından oldukça önemlidir. Bu metinde dikkati çeken birkaç husus mevcuttur:

a) Başar'ın deyimiyle, "gayri Müslimlerden tarihî hadiseler ve acı tecrübelerden sonra şüphelenmek, onlara güvenememek hakkımızdır".

tipi kapısını açık bırakmış, bu suretle onlara büyük bir lütf göstermiştir. Bu milletler bu açık kapıdan ya bütün iyi niyetleriyle girerek Türk olma, yahut bu camiadan ebiediyen ayrılmaya mecbur ve mahkûmudurlar. Onlar halâ kendilerini tarih karşısında bu iki şıktan birini tercih etmeye zorlayan hâdiseleri kavramamışlar; hem asırlarca içimizde yaşayamı, hem de kültürümüze ve camiamıza katkıyarak yakın zamanda bir 'kapitülasyon' vaziyetinden faydalanmaya hazırlanmışlardır. Üstün ve hâkim milletin, Türkün kendi hudutları içinde ladinî — lâik olduğunu kabul etmesi kadar büyük fedakârlık, yeni reel millet tipini genişletmeye yarıyacak bir esas olamazdı. Buna rağmen aramızda ve içimizde yaşayan bütün gayri Müslimler, lâik ve ladinî olmak kararımıza kendiliklerinden katılmak imkânını bulamadılar. Doğrusunu düşünürsek bu hususta onları ayıplamaya da hakkımız yoktur. Çünkü biz Türkler dahi bu kararı, inkılâpçı bir otoritenin arzu ve kararıyla verdik. Türk inkılâbının otoriter kuvvetleri gayri Müslimleri de kilise ve sinagog etrafında toplamaktan, onları da ladinî olma davet etmekten ibaret kararını, kanun yoluyla ve zorla yapmaya lüzum görmeden, bir gönül rızasıyla ve kendiliğinden oluşu tercih etti.

Artık gayri Müslimler lâik bir Türkiyede her türlü yeni kıymet bütünlüklerine candan ve gönülden katılmış, karışmış olarak yaşamak, yahut bu camiadan ayrılmak gibi iki şıktan birini seçmeye tarih karşısında zorlanmışlardır. Yani bundan sonra idareî maslahat olmayacaktır ve olmamalıdır. Beş yüz yıldan beri aramızda beş kelime Türkçe öğrenmemiş bir mösyo bilmem nenin hâlâ benimle Türkçe yerine Fransızca konuşması, yahut kırık dökük bir Türkçe konuşmakta ısrar etmesi karşısında benim için tutacak iki yol vardır: 1) Ya bu adamların hepsini kapı dışarı etmek; 2) Yahut bunlara ait kıymet ayrıtlıklarını yaşatacak her şeyi ortadan zorla kaldırmak. Ne mektep, ne kilise, ne mezarlık, ne cemiyet, ne kulüp, ne gazete hiçbir şeye izin vermemek. Dil, an'ane, kültür, ve menfaat birliği içinde yepyeni bir reel millet tipine kayıtsız ve şartsız katılmak... Bu hususta en güç nokta kilise meselesinden gelir. Bu adamları Müslüman yapmayı teklif etmiyorum. Çünkü hakiki Müslüman,

belerden sonra şüphelenmek, onlara güvenememek hakkımızdır".

1941 yılında kaleme alınmış bu metinde Başar'ın azınlıklara bakışı müferrit bir görüş değildir. Tek parti döneminin siyasi ve entelektüel seçkinlerinin azınlıklara bakışının, azınlıkları algılayış şeklinin bir örneğidir. Bu algılamaya göre Başar'ın "tarihî hadi-

sin ayrılığı yapmaz, ve bir Hıristiyanı da kardeş olarak kabul edebilir. Fakat nasıl Türklerin camii, Çerkeslerin camii yoksa, Hıristiyanların da Ermeni Katolik, Rum Ortodoks kiliseleri olamaz. Katolik ve Ortodoks kiliseleri o mezhepten olan bütün Türk millet tipine girmiş insanlar için gönül rızasıyla gidilebilecek bir yer olur. Bir insan bu kiliselerden hepsine birden, hattâ aynı zamanda camie de gidebilir. Çünkü cami ve kiliselerde yalnız Türkçe vardır, ve orada bütün milleti birbirine ekliyecek, dünya ve millet ölçüsünde kıymetler bütünlüğüne götürecektir sözlerden ve ibadetlerden başka bir şey yapılmaz. Bir takım hurafeler tesiriyle ve papas sınıfının cemiyet içinde iktisadî menfaatini korumak ve tahakkümü devam ettirebilmek için koyduğu merasim ve âyinlerden insanlar kolay kolay kurtulamayacağından, bu noktada dahi uzun boylu durmadan, kiliseleri olduğu gibi kabul edebiliriz. Bu gibi vaziyetlerin düzeltilmesini zamana bırakarak, cami ve kilise gibi din müesseselerini, yeni reel Türk millet tipini bağliyacak kıymetler bütünlüğü için bir vasıta olarak kullanmak suretiyle, bu bağli kuvvetlenmesine çalışırız.

Şimdiye kadar Türk millet tipine eklenmemiş olan gayri Müslimlerden tarihi hâdiseler ve acı tecrübelerden sonra şüphelenmek, onlara güvenememek hakkımızdır. Onların siyasi form halinde Türk olmaları bir şey ifade etmez. Bir insan 'ben Türk oldum' demekle Türk olmaz. Halbuki biz onlara hakikaten menfaatleri ve tarihleri müşterek olan bir coğrafi bütün içinde, temiz ve tarihi yüksek büyük bir millete bağlamak ve eklenmek fırsatını verdik. Bütün tahsili her vatandaşa açtık. Onlar tıpkı Türkler gibi mekteplerimizde okuyabilirlerdi. Onlar kendilerine mahsus mektepler açmayı, çocuklarını oralarda okutmayı tercih ettiler. Bunlara da ses çıkarmadık. Hiç olmazsa kendi mekteplerinde Türkçe ders okutmaları için onlara zorla hocalar yolladık, ders verdirdik. Bunlardan sevinmeleri lâzım iken, sanki kendilerine zulüm yapıyormuşuz gibi, bir tavır aldılar. Hulâsa gayri Müslimler kendilerinin önüne açılmış bir fırsattan istifade ederek veya tarihin zorladığı şekilde başka bir millet camiasına eklenerek yaşayamıya mecbur olduklarını henüz anlamış değillerdir.

seler ve acı tecrübeler" olarak atıfta bulunduğu hadiseler azınlıkların Mü-tareke ve Kurtuluş Savaşı yıllarında İşgal Kuvvetleri'ni destekleyen tavır ve davranışlarıdır. Bir kesim azınlığın bu yıllarda Türklere sırt çevirmiş olması, Türkler ile alay etmesi Türk toplumsal hafızasında bir daha silinmemecesine derin bir şekilde yer etmiş, özellikle tek parti döneminin

önde gelen entelektüel ve siyasi seçkinleri tarafından yeri geldikçe sık sık hatırlatılmıştır. Bu tavır cumhuriyetçi seçkinlerin hafızalarında, azınlıklar söz konusu olduğunda gayrimüslimler ile barışmayı hedefleyen, maziyi mazide bırakacak olan yeni ve temiz bir beyaz sayfayı açamadıklarını göstermekte.

Bu durum günümüze kadar süregelmiş olup, başta "Ermeni tehciri meselesi" olmak üzere, ne zaman azınlıkların tarih içindeki serüvenleri ve maruz kaldıkları ayrımcı uygulamalar söz konusu edilse, "Mütareke ve Kurtuluş Savaşı yıllarında azınlıkların ihaneti" konusu milliyetçi, Kemalist ve ulusalcı görüşe sahip yazarlar tarafından tepkisel olarak hep dile getirilmektedir. *Radikal* gazetesi yazarı Altan Öymen yakın bir tarihteki yazısında bu durumu satırlarıyla tespit etmekte.¹²

"Ama onlar da bize az mı yaptılar? Unutmayalım mütareke döneminde olup bitenleri... Memleket işgal edildi diye bayram edenleri... O dönemin Türkiyesi'ndeki Rumları, Ermenileri... Bu, ülkemizdeki gayrimüslimlere karşı tavrın alanların, gerekçe olarak kullandıkları bir argümandır. (...)

Büyük kısmı nesiller boyunca Türkiye'de yaşamış, hepimiz kadar Türkiye'yi tanıyan, Türkçe konuşan, sadece dinleri ve etnik kökenleri değişik olan o insanlara, 1918 şartlarını hatırlayarak, şüphe ile bakmanın akla, mantığa sığar yanı var mı?"

b) Başar için "Türk" deyimini "Müslüman" deyimine eşanlam taşımakta.

Ahmet Hamdi Başar'ın laikliği ve cumhuriyetçiliği savunmasına rağmen "Türk" kavramını bir "anayasal vatandaşlık" şeklinde algılamak yerine "İslâm dini ile Türk etnisitesinin bileşimi" şeklinde algılaması tek parti döneminin haleti ruhiyesinin birebir yansımasıdır. Başka bir deyimle, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir kişi, Müslüman ise "Türk" kabul edilmekte, zira "Türk", Başar'ın deyimine, "üstün ve hâkim millet"tir. Başar'ın gayrimüslimlere bakışı Osmanlı Devleti döneminde geçerli olan anlayışın

bir devamıdır: Bir tarafta millet-i hâkime Türkler, diğer tarafta zimmiler, yani gayrimüslim milletler. Burada bir başka çelişki de mevcuttur, o da şudur: Başar, Türkiye Cumhuriyeti'nin Lozan Antlaşması ile azınlıklarına tanıdığı hakların kullanılmasına karşı çıkmaktadır. Sebebi de azınlıkların bu hakları kullanmaya devam etmeleri halinde (örneğin kendi okullarına devam etmeleri, ana dillerini kullanmaları, cemaat şeklinde örgütlenmiş yapılarını muhafaza etmeleri) hiçbir zaman Türkleşmeyecek olmalarıdır. Dolayısıyla cumhuriyetin lider kadrosunun imzaladığı Lozan Antlaşması ile azınlıklara tanınan haklar, Başar ve onun gibi düşünen cumhuriyetçi seçkinler için gayrimüslimleri Türk milli kimliği potasında eritmeyi hedefleyen ulus-devlet inşa tasarısına ters düşen "imtiyazlar"dır ve dolayısıyla kâğıt üzerinde kalmalı, uygulanmamalıdır.

c) Başar'a göre 1941-42 yılı itibarıyla azınlıklar henüz Türkleşmemişlerdir. Yani Türkçeyi ya bozuk bir şiveyle konuşmakta veya çoğu zaman Fransızca konuşmayı tercih etmektedirler.

Başar'ın bu tespiti doğru ve gerçekçidir. Nitekim *Ulus* gazetesinde yayınlanan okur mektubunda da bu gerçek vurgulandığı gibi, 1950 yılı itibarıyla "azınlıkların Türkçe konuşmaları meselesi"nde herhangi bir ilerleme kaydedilmediği hatırlatılmaktadır.

SONUÇ

1941-42 yıllarındaki Ahmet Hamdi Başar ile 1950 yılındaki Ahmet Hamdi Başar'ın düşünceleri arasında bir değişim oldu mu? Oldu ise sebepleri nelerdi?

Başar, avukat Mahir Ruso'ya cevaben *L'Étoile du Levant* gazetesinde yayınladığı mektubunda, sekiz yıl önce yayınladığı *Bir Medeniyetin Sonu* kitabında yer alan, azınlıkların Türkleşmeleri konusundaki görüşlerinin değişmediğini tekrarladığı için bu konuda herhangi bir tereddüt mevcut değil. Ancak aynı şeyi Varlık Vergisi Kanunu karşısındaki tavrı için kesin bir edayla söylemek mümkün değil zira Başar'ın Varlık Vergisi

Kanunu'nun kabulü ve tatbikatı sırasındaki tavrının gerçekten ne olduğu meçhuldür. Hatıralarında da bu hususta bir bilgi yer almamakta. Dolayısıyla Başar'ın avukat Mahir Ruso'ya cevaben yayınladığı mektupta Varlık Vergisi Kanunu'nun tatbik edildiği devirde bu kanuna muhalif kaldığı konusundaki beyanını hakkında bir yorumda bulunmak imkânsız zira her ne kadar satır aralarından Musevi oldukları anlaşılan bazı şahsiyetleri tanık olarak gösterebileceğini dile getirmişse de, bu isimleri açıklamadığından Başar'ın lehine tanıklık yapacak herhangi bir kaynak mevcut değil. Dahası, *L'Étoile du Levant* gazetesinde cereyan eden bu kısa süreli tartışmanın ardından, aynı gazetede Başar'ı savunan herhangi bir üçüncü kişinin tanıklığı da yayınlanmamıştır. Ahmet Hamdi Başar'ın İstanbul Tüccar Derneği'ndeki yakın çalışma arkadaşlarından Munis Tekinalp'ın (diğer adıyla Moiz Kohen) günlükle-

Ahmed Hamdi
1920'lerde.



rinde de Başar'ın Varlık Vergisi konusundaki tutumu hakkında hiçbir bilgi yer almamakta.¹³ Nihayet Başar'ın Varlık Vergisi Kanunu'nun kabulünden kısa bir süre sonra yayınladığı "Musanın Adaleti" başlıklı makalesi ise sadece Yahudilere hitaben yazılmış ve kanunu olumlayan bir makale. Başar bu makalesini sadece Yahudilere hitaben yazmayıp, Müslüman muhtekirleri de hedef alıp Hz. Muhammed ve Kuran'dan atıflarda bulunarak Müslüman tüccarlara da hitap etseydi, o zaman Başar'ın Varlık Vergisi Kanunu'nun gayrimüslimlere karşı ayrımcı ve keyfi tatbikatını desteklemediği gönül rahatlığıyla söylenebilir.

Başar'ın tavrındaki değişikliğin hangi saiklerle ortaya çıktığı hususuna gelince. Bu konuda DP'nin o tarih-

lerde azınlıkları oldukça ilgilendiren Varlık Vergisi Kanunu'nun keyfi ve ayrımcı uygulaması sonucu mağdur olan kişilerin mağduriyetlerinin giderilmesiyle ilgili tavrı oldukça öğreticidir. Daha önceki bir makalede de belirtildiği üzere¹⁴ DP liderleri iktidara geldikleri takdirde Varlık Vergisi mağduru vatandaşların haksız yere ödedikleri vergileri iade ederek mağduriyetlerini giderecekleri konusunda hep söz verecek, ancak bu sözlerini hiçbir zaman yerine getirmeyeceklerdi. Seçim öncesi yapılan bu vaatler, o tarihlerde İstanbul'dan çıkarılacak milletvekili sayısını tayin edici önem ve ağırlığa sahip olan azınlık seçmenlerin oylarını elde etmeye yönelik popülist bir davranıştı. Nitekim *Ulus* gazetesinde yayınlanan okur mektubunun son satırı da bunu hatırlatmakta.

Ahmet Hamdi Başar diğer DP'li siyasetçiler gibi pragmatik bir siyasetçi miydi, yoksa gerçekten Varlık Vergisi Kanunu'nun keyfi ve ayrımcı uygulamasına vakti zamanında karşı durmaya çalışmış, ancak siyaseti uygulayan kadroyu etkileyememiş bir siyasetçi miydi, bunu kati bir şekilde bilmek mümkün değil. Dolayısıyla bu konuda aksini ispatlayan yeni bilgi ve belgelere ulaşana kadar hukukta geçerli olan "in dubio pro reo," yani "şüpheden maznun müstefit olur"¹⁵ ilkesi uyarınca, meclis kürsüsünden yaptığı konuşmasında dile getirdiği Varlık Vergisi konusundaki görüşlerinde samimi olduğunu kabul etmek gerekecek.

RIFAT BALI
BAĞIMSIZ ARAŞTIRMACI

Musanın Adaleti (Varlık Vergisi münasebetiyle)

Milâddan evvel 621 senelerinde Musa peygamber halkın ıstırabını önlemek için iki tedbire başvurdu: Borçların kâmilan affedilmesi, toprağın yeniden taksimi. Tevratın dördüncü ve beşinci kitâblarında yazılı olan bu emirlere göre bu iş sadece bir defa yapılmakla kalmıyacak, her elli senede bir yenilenerek tekrarlanacaktı. O gün herkese bayram olacak, borçlular borçlarından kurtulacak, esirler hürriyetlerine kavuşacak, topraksızlar herkesle beraber yeniden toprağa malik olacaklardı. Bu büyük jübile günü kuruluşun ve beraberliğe dönüşün bayramı olarak kutlanacaktı. "Herkes kendi evine ve kendi cinsine" dönecekti. Musanın adaleti, yalnız elli senede bir defa gözükmele kalmıyacak; her yedi yılda bir de küçük jübile yapılarak, toprağın taksimi değil, fakat yalnız borçların affı suretile içtimâi adalet temin olunacaktı.²²

Yahudi, kavmi o zamanlar civarda ve Akdenizde hemen bütün milletlerle temas ve ticaret halinde olduğu için Musa peygamber bu borç ve toprak taksimine Grekler ve Latinlerin de dahil olduğunu kaydetmişti. Yani bir Yahudinin başka milletlere karşı olan alacağını da affetmesi lâzımdı. O milletlerin alacaklarını bağışlayıp bağışlamaması bahis mevzuu olmamalıydı. Musa peygamber dünya ölçüsünde bir mal ve para toplama kudreti kazanmış olan kavmini paraya ve mala doymıyan, fakirlere ve yoksullara zulmeden halde bırakmak istemiyordu. Allah bu kavme diğer insanlardan farklı olarak mal ve

para toplama imtiyaz vermişti. Eğer Yahudiler topladıkları malın kefaretinin vermeyecek olurlarsa onların üzerinde bütün insanların gözü olacaktı; her yerde düşman muamelesi görerek ezilecekler, zulüm ve hakaret içinde kovulacaklardı. Mallar ve mülkler sayesinde sonsuz bir sermaye toplantisına hak veren bir din emri olamazdı. Çünkü bu sermaye toplarılarına Allahın, Musanın ve cemiyetin adaleti karşıtıydı. İnsanların ilerlemesi için sermaye topları, zenginlikler olmalıydı. Bunları önlemek üzere kanaatkârlığa, dünya malına ehemmiyet vermemeye ve fakirliğe halkı teşvik eden diğer dinler hilâfına olarak Musanın dininde mal ve zenginlik doğru görülüş, fakat bunların büyük ve küçük jübilelerle tasfiyesi düşünülmüştür. Bu tasfiye behemahal yapılmalıydı. Eğer bu yapılmazsa insanlar felâketten kurtulamıyacaklar, Yahudiler dünya yüzünde rahat yüzü görmeyeceklerdi. Onları insan cemiyetlerine yarıyan hale koymak ancak o insanların mallarını elli senede bir defa dağıtmaları mümkün olacaktı. Bunu yaparlarsa diğer millet ve insanların da buna uymaları ihtimali vardı, bu suretle dünyada harbsiz, kavgasız, barış içinde, zengin ve fakiri çalışır ve memnun insanlar meydana gelmiş olacaktı.

Yahudi kavmi Tevratın bu büyük emrini dinlemediler; bu büyük emirde gizli olan insanca fikri anlıyamadılar. Kendilerinin azlık olmasından ve bu emri diğer kavimler ve milletlerin dinlememesinden dolayı Musanın

adaletini kendi aralarında bir cemaat teşkilâtı fikrile yerine getirmenin kâfi geleceğini sandılar, sadece kendi cemaatlerinden olan yoksullara, fakirlere, hastalara, mülkiyetsizlere yardım edecek, jübilelerdeki fedakârlıkları senelere ve hatta aylara taksim ederek muhtelif şekillerde kavimlerini lehine kullanacak işlere ayırdılar; ve dünyadaki diğer cemaatlere örnek olacak incelik ve kemalde bir cemaat yardım teşkilâtı meydana getirdiler. Musa peygamber toprağın taksiminden sarîh şekilde bahsettiği için Yahudiler toprak sahibi olmaktan çekindiler; ve bu suretle de Allahın emrinden dışarı çıkmamış oldular. Halbuki Musa peygamber onları ahrette Cennet nimetlerinden faydalanmak için bu fedakârlıklara davet etmiyordu; asıl davet sebebi dünyada rahat yaşamaları idi. Beni İsrail bu Allah emrini önlemedikleri müddetçe diğer bütün kavimler ve milletlerin düşmanlığı altında hiçbir yerde tutunamıyacaklar, gönül rızasile ve Allah emri olarak elli senede bir vereceklerini zorla ve hayatlarını, evlerini ve yurdlarını da kaybederek vermeğe mecbur tutulacaklardı. Cemiyetin adaleti böyle tecelli edecekti. Bunun önüne hiçbir kuvvet geçemeyeceği için Beni İsrail iki bin beş yüz senedir her taraftan kovuldu. Her seferinde ancak canlarını kurtarmaya muvaffak olarak kaçanlar bir başka yerde tekrar zengin olarak gene sadece cemaatlerini ve kendilerini düşünmeğe başlayınca tekrar diğer halkların düşmanlıklarıyla karşılaştılar ve elli senede bir bütün

servetlerini cemiyete terk ederek yeniden kazanmağa başlamalarını Musa peygamber kendi menfaatleri namına emrettiğini unutarak hüsrana düştüler, ve her şeylerini, hatta canlarını dahi kapırdılar.

Musa peygamber her ne söylemişse Yahudileri düşünerek söylemişti. Beni İsrail yaşadıkları cemiyetlerde diğer bütün kavimlerden fazla bir adalet borçları mükelleftirler; diğer insanların zekâları ve iradesi dışında onlarda yaşayan kazanmak ve mal toplamak kabiliyeti hem insanlığa, hem de Yahudi kavmine ancak bu adalet borcu ödenmek şartile faydalı olur. Bu suretle her tarafa kendilerinden çekinilen, fakat hakikatte bazı karakterleri bakımından insanlık hamurunda lüzumlu olan bu insanlar zenginlikle sefaletin, lütufla kahrın, yükseklikle zilletin yan yana yaşadığı tehlikeli bir cemaat olmaktan çıkarak, insanlığa hizmet edecek, yarıyacak hale gelirler. Bugün bütün dünyada Yahudiliğin bu anlamda bir kendine dönüş, Musanın ve Tevratın büyük esaslarını kavrayış hamlesi yaratmasını dilerim. Aksi takdirde bu kavmin felâketi ve dünyanın felâketi önlenemeyecektir.

Peygamberlerin verdiği emirlerin bir kısmında bütün tarih ve cemiyet davalarında bir kördüğüm olarak kalmış, insanları birbirine asırlarca kırdırtmış olan büyük meseleleri sezen ve hal çareleri gösteren hikmetler gizlidir. Hele İslâmlıkta bu hikmetler akli durduracak kadar çok ve ehemmiyetlidir. Meselâ İslâmlıkta elli senede bir servetlerin yeniden taksimi yerine daha makul, daha tatbiki mümkün olan ve malın kırkta birini her sene fikaraya vermeyi emreden usul konmuştur. Müslümanlık servet ve sermaye toplantısını dağıtmak ve içtimâi adaleti temin

etmek hususunda her dinden fazla uğraşmıştır. Miras hukukunun diğer bir çok hukuk meselelerinin meskût bırakılmış olduğu Kur'an da başlıca yer alması sebebi budur. Hıristiyanlık ise bu işi mala karşı kayıdsızlık, yardım vesaire şeklinde hukuki değil, fakat sadece ahlâki bir mecburiyet olarak düşünmüştü. Hıristiyanlık Avrupada yerleştikten ve sonraları nüfuzu kırılarak müspet müşahedelere dayanan ilim ve dünya görüşü hakimliğini ele aldıktan sonra servetin bazı usullerle taksimi ve mülkiyetin el değiştirmesi zarureti inkâr edildi. Üç büyük dinden ikisinin kanuni, diğer birinin ahlâki müeyyidelerle cemiyette korumak istedikleri bu içtimâi adaletin temini mevzuu kaldırılmakla iş halledilmiş olmuyordu. Dinlerin mal taksimi ve servetin mahdud ellerde toplanması işile niçin meşgul olduklarını müspet ilimlerdeki ilerleyişten sonra ancak şimdi anlıyoruz. Son yüz senelik müşahedeler göstermiştir ki, cemiyette hukuki ve iktisadî nizam ne olursa olsun, servet ve sermaye zaman geçtikçe mahdud milletlerin ve insanların elinde toplanmaktadır. Bu milletler ve insanlar bu topları makul ve haklı bularak bu servet ve sermayelerden sadece kendileri istifadeye kalktıkları içindir ki din kanunlarının ve onların dünya ölçüsünde yardım fikrini doğuran ahlâki müeyyidelerinin kaldırılmasından sonra dünya felâket içinde kalmıştır. Her yedi senede bir defa piyasa buhran sonra dünya felâket içinde kalmıştır. Her yedi senede bir defa piyasa buhranları, her 40, 50 senede bir defa büyük piyasa buhranları beraber ihtilâflar ve harbleri intac eden büyük kargaşalıkları doğuran şey işte bu servet ve sermayenin bazı milletler ve insanlar elinde toplanarak diğerlerinin bundan mahrum oluşudur.

Eski Türk darbimeseli bir çok hakikatleri veciz bir lisanla ortaya attığı gibi bunu da kısaltarak kanun haline sokmuştur. Biri yer, biri bakar; kıyamet ondan kopar. Bugünkü harb, dinlerin büyük insanlık ve tarih davası olarak ortaya attığı toprağın ve servetin tasimi ve içtimâi adaletin temini fikrini reddetmiş maddi ve haris bir dünyanın doğurduğu felâketlerden biridir. İnsanın zengin milletlerin diğer fakir milletleri, zengin sınıf ve cemaatleri düşünerek büyük bir jübile, büyük bir kurtuluş devresi yaşayacakları ve tekrar böyle haksızlıkları doğurmayacak yeni bir nizam, yeni bir dünya medeniyeti yaratacakları güne kadar bu felâketler ve hüsranslar devam edecektir. Bunu hem büyük dinler söylüyor; hem de bugünkü müspet müşahedelere dayanmış ilim söylüyor. Dünya ancak bu iki büyük kuvvetin birleştiği, yani dinle ilmin, vicdanla aklın elele verdiği zaman kurtulacaktır.

Bize gelince varlık vergisi kanun ile, cemiyet dinimizminin emrettiği içtimâi adaleti, dinlerin ve ilmin kabul ettiği büyük adaleti bize yakışır bir kanun çerçevesi içinde tatbik etmek kararını almış bulunuyoruz. 'Varlık vergisi hiçbir itiraz hakkı tanımıyor; herkesten müsavi şekilde alınıyor; hemen tahsil emrediyor; böyle gayri âdilâne vergi olur mu' diyenlere dine ve ilme inanan bir adam sıfatile söylüyorum: dünya yüzünde ve bütün tarih boyunca bundan daha âdilâne hiçbir vergi olmamıştır; Musa peygamberin emrettiği, fakat kavmine tatbik ettiremediği içtimâi adaleti biz varlık vergimizle temin etmiş oluyoruz. Dünyanın ve milletimizin selâmeti için çalışıyoruz; Musanın adaletini yerine getirmeğe uğraşıyoruz.

Ahmed Hamdi Başar, Cumhuriyet, 8 Aralık 1942

DİPNOTLAR

- 1 Bu kitap hakkında değerlendirme yazıları için bkz. Ergun Babahan, "Ahmet Hamdi Başar", *Sabah*, 6 Ocak 2008; Güngör Uras, "Limancı Hamdi", *Milliyet*, 13 Ocak 2008; Taha Akyol, "Gazi, Başar'a neden kızdı?", *Milliyet Kitap*, Şubat 2008, Sayı 10; Lütfü Tınç, *Virgöl*, Mart 2008, s. 68-69 ve Sacit Kutlu, "Gazi Haklı gibi...", *Radikal Kitap*, 4 Ocak 2008, s. 16-17.
- 2 Bkz. Murat Koraltürk (yay. haz.), *Ahmet Hamdi Başar'ın Hatıraları "Yine Hayal Aleminde Uçuyorum..."*, Cilt 2, *Demokrasiye Geçiş, DP İktidarı ve 27 Mayıs*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 186-189.
- 3 "Meclisteki müzakereler beş buçuk saat sürdü", *Ulus*, 1 Haziran 1950.
- 4 *TBMM Tutanak Dergisi*, Cilt I, Dönem IX, 1950 Birleşim: 4. İkinci Oturum, s. 75.
- 5 "Hamdi Başar'ın dünkü ve bugünkü görüşleri", *Ulus*, 9 Haziran 1950.
- 5 "Hamdi Başar'ın dünkü ve bugünkü görüşleri", *Ulus*, 13 Haziran 1950.
- 6 Benaroya'nın hayat hikâyesi için bkz. Rifat N. Bali (der), *Avram Benaroya Ün Journaliste Jui Oublié Suivi de Ses Mémoires*, Isis Yayınları, İstanbul, 2004.
- 7 A. Benaroya, "Le spectre du passé se dresse Le Varlık honni à l'Assemblée", *L'Étoile du Levant*, 16 Haziran 1950.

- 8 "Hamdi Başar'ın dünkü ve bugünkü görüşleri", *Ulus*, 19 Haziran 1950.
- 9 "La question du Varlık de 1942 à 1950", *L'Étoile du Levant*, 30 Haziran 1950. İstanbul Barosu'nda 118 sicil numarası ile kayıtlı olan Mahir Ruso, baro kayıtlarına göre 1958 yılında vefat etti. Bu şahıs hakkında daha fazla bilgi temin edilemedi.
- 10 Gazetede yayınlanan metinde bu kelime, "olmamaları" olarak yer almakta. Ancak bunun bir dizgi hatası olduğu aşikâr zira o tarihlerde azınlık seçmenleri gerçekten İstanbul'dan çıkacak milletvekili sayısını tayinde önemli bir unsurdu.
- 11 L.L., "Le député Hamdi Başar, Me.M. Ruso et le Varlık", *L'Étoile du Levant*, 7 Temmuz 1950.
- 12 Altan Öymen, "Akl almaz bir gerekçe", *Radikal*, 13 Şubat 2007.
- 13 Munis Tekinalp'ın günlüklerini yayına hazırlamaktayım. Tekinalp konusundaki tek bilimsel inceleme, Jacob M. Landau'nun *Tekinalp Bir Türk Yurtseveri (1883-1961)*, çeviren Burhan Parmaksızoğlu, İlhan Pınar, Oya Pınar, Natali Medina, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996 kitabıdır.
- 14 Rifat N. Bali, "1952 yılı *Hizmet* gazetesinin Varlık Vergisi ile İlgili Yayını", *Toplumsal Tarih*, Mayıs 2008, Sayı 173, s. 26-33.
- 15 "Kuşku halinde sanık lehine yorum" anlamına gelir. Anglosakson alemde "giving the benefit of the doubt" olarak geçen bu tabirin

- Türkçeleştirilmesinde yardımcı olan Ahmet Akşit'e teşekkür ederim.
- 16 Gazetede yayınlanan metinde bu kelime, "olmamaları" olarak yer almakta. Ancak bunun bir dizgi hatası olduğu aşikâr zira o tarihlerde azınlık seçmenleri gerçekten İstanbul'dan çıkacak milletvekili sayısını tayinde önemli bir unsurdu.
- 17 "A Propos du Varlık Le député H. Bachar répond à Me Mahir Ruso", *L'Étoile du Levant*, 14 Temmuz 1950.
- 18 Başar burada, *Bir Medeniyetin Sonu* kitabından söz etmekte.
- 19 Ahmet Hamdi Başar, *Bir Medeniyetin Sonu*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1942, s. 3 ve 15.
- 20 Ahmet Hamdi Başar, *Bir Medeniyetin Sonu*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1942, s. 243-246.
- 21 Ahmet Hamdi Başar'ın notu: "Umumi Harpten sonraki mütareke senelerinde İstanbulda bazı dönemler, Türkiye'nin çöküşü ve Yahudiliğin bütün dünyada kudret ve ehemmiyet kazanışı üzerine, kendilerinin yanlış döndüklerini iddiaaya başlamışlardı. Bugün dönemlerin içinden hakiki Türk millet camiası arasına canla ve başla ve kat'î olarak karışma hareketlerinin kuvvetlendiğini, ve bu adamlar ve çocukları arasında yeni reel millet tipinin istediği vasıflara uygun insanlar yetişerek tamamen Türk camiasına girenlerin çoğaldığını görüyoruz."
- 22 Max Beer, *Sosyalizmin Umumi Tarihi*